

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-3\(39\)-182-200](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-3(39)-182-200)

УДК 336.71:336.77

JEL Classification: G21

Максим Вікторович Дубина

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: maksim-32@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5305-7815>
ResearcherID: F-3291-2014. Scopus Author ID: 56912277800

Михайло Мирославович Білий

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: mykhailo.bilyi@pnu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1847-0978>

Ігор Володимирович Поцелуйко

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: potseluikoigor@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7884-747X>

ТРАНСФОРМАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ МАКРОФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

У статті проаналізовано теоретико-прикладні положення трансформації кредитної діяльності банківських установ в умовах макрофінансової нестабільності та економічного відновлення, проведено дослідження основних причин виникнення кризових ситуацій у межах фінансової системи, їх наслідків для функціонування банківських установ. Це дозволило конкретизувати основні зміни в кредитній діяльності цих фінансових посередників, які відбуваються як в умовах макрофінансової нестабільності, так і в умовах економічного відновлення країни. Також вагома увага приділена аналізу наслідків для функціонування ринку кредитних послуг України фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, кризи 2014-2015 років та початку військової агресії 2022 року.

Ключові слова: кредитна діяльність; банківська установа; макрофінансова нестабільність; фінансова криза; економічна криза; економічне зростання; небанківські фінансово-кредитні установи.

Рис.: 3. Бібл.: 22.

Постановка проблеми. Банківські установи відіграють одну з ключових ролей у розвитку ринку кредитних послуг. У сучасних умовах ці установи також зіштовхуються зі значною кількістю перешкод та загроз їхній діяльності у зв'язку з військовою агресією. Однак попри всі складнощі, комерційні банки намагаються ефективно здійснювати свою роботу й виконувати ті функції в межах національної економіки, які на них покладені для забезпечення її подальшого розвитку.

Кредитна діяльність банківських установ є невід'ємною складовою їхньої роботи і в сучасних умовах дозволяє забезпечити формування значної

частини доходів. При цьому кредитування є високоризикованим видом діяльності й саме тому для його ефективного здійснення комерційні банки докладають значних зусиль для організації дієвої системи надання кредитних послуг різним типам своїх клієнтів.

Циклічність економічного розвитку призводить до періодичних спадів та рецесії національних економік, що, безумовно, впливає і на функціонування комерційних банків у всьому світі. Досвід значної кількості фінансово-економічних криз засвідчує, що банківські установи досить часто можуть ставати джерелом нестабільності та причинами виникнення таких криз. При цьому самі банківські установи постійно намагаються адаптуватися до умов зовнішнього середовища. Проте досить часто у гонитві за підвищеними доходами здійснюють необґрунтовані ризикові операції, які при недостатньому контролі з боку державних інститутів можуть створювати системні кризи світового масштабу.

При цьому у світі функціонує значна кількість банківських установ різних типів, масштабів, які пов'язані між собою. Значна кількість цих установ у разі виникнення кризових ситуацій намагаються стабілізувати власний фінансовий стан, впроваджувати заходи щодо запобігання зростанню загроз для їх функціонування, а інколи і взагалі існування. Відповідно, у складних умовах банківські установи розробляють власні стратегії виживання та функціонування для стабілізації роботи з поступовим відновленням економічного розвитку в майбутньому. Найбільшу увагу ці установи приділяють кредитній діяльності, яка є найбільш ризикованим видом діяльності й саме сфера кредитних послуг може формувати системні та масштабні ризики для роботи будь-якого банку.

Поступова нормалізація економічного життя після значних флуктуацій, які зумовлені кризовими явищами в господарському житті, банківські установи завжди намагаються досить швидко адаптуватися до нової економічної реальності, розробляючи нові продукти для своїх наявних та потенційних клієнтів, змінюючи власну стратегію розвитку, враховуючи фінансовий стан споживачів їхніх послуг. Відповідно кризові ситуації взагалі досить часто змінюють підходи комерційних банків до власного подальшого розвитку. Наприклад, до фінансово-економічної кризи 2007-2008 рр. банки в Україні активно надавали іпотечні позики, видавали позики в різних іноземних валютах. Однак після кризи багато з цих установ змінив свій підхід до власного розвитку, і навіть через багато років не спостерігається повернення до докризових моделей функціонування цих установ. Таким чином, актуальними є питання дослідження особливостей поведінки комерційних банків у мовах кризи й особливо їхні дії в організації власної кредитної діяльності як у кризові, так і в післякризові періоди економічного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування банківських установ умовах фінансових та економічних криз активно

досліджувалися як вітчизняними, так і закордонними науковцями. Сплеск таких досліджень здебільшого відбувається саме під час таких криз, коли чітко зрозумілі їхні причини, наслідки як для реального сектору національного господарства, так і для фінансової системи. Серед зазначених науковців варто виокремити таких: С. Аржевітін, О. Базілінська, Т. Васильєва, Ж. Довгань, Л. Доліньський, А. Жаворонок, Т. Заєць, Г. Карчева, Ю. Коваленко, І. Лук'яненко, Є. Поліщук, О. Чечель та ін.

Питання організації кредитної діяльності банківських установ в умовах кризи та післякризовий період досліджувалися в роботах З. Васильченко, В. Вовк, В. Волкової, М. Забаштанського, В. Коваленко, О. Попело, Н. Приказюк, Л. Примостки та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць щодо дослідження особливостей функціонування банківських установ в умовах кризових ситуацій, їхній розвиток у періоди економічного відновлення, досить фрагментарними залишаються питання теоретичного обґрунтування напрямів відновлення кредитної діяльності цими установами в післякризові періоди, визначення яким чином змінюються підходи комерційних банків до розробки кредитних продуктів, організації системи надання кредитних послуг, здійснення повернення кредиторської заборгованості.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування особливостей здійснення кредитної діяльності банківськими установами в умовах макрофінансової нестабільності та подальшого економічного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо наше дослідження з обґрунтування причин виникнення кризових ситуацій у фінансовій системі та макрофінансової нестабільності. На наше переконання, серед них варто насамперед виокремити такі:

- недостатній нагляд державних інститутів за процесом управління ризиками банківських установ, їхнім рівнем ліквідності та платоспроможності;
- недостатній рівень диверсифікації кредитних ризиків банківськими установами, що відбувається в результаті здійснення значних обсягів кредитування клієнтів на певній території, або споживачів певної групи;
- недостатній рівень капіталізації, що ускладнює можливості банківських установ реагувати на негативні чинники зовнішнього середовища, які періодично виникають і зумовлюються різними причинами політичного, соціального та економічного характеру;
- недостатній розвиток корпоративного управління, що негативно впливає на процеси ухвалення управлінських рішень, адекватну оцінку фінансового стану банківської установи;
- макроекономічна нестабільність, яка може бути зумовлена різними причинами, у тому числі зміною кон'юнктури на зовнішніх ринках товарів і

послуг, фінансовим станом розвинутих країн, що призводить до виникнення кризових ситуацій на світовому фінансовому ринку;

– висока залежність банківської системи від іноземного капіталу, що частково робить її більш уразливою до негативних тенденцій, які відбуваються на міжнародних ринках капіталу;

– політизація процесу управління банківськими установами, зловживання через використання неправомірних механізмів управління комерційним банком, використання корупційних схем для підтримки його штучної стійкості та ліквідності;

– загалом слабка система державного регулювання функціонування та розвитку банківських установ в країні, що стимулює ці установи недостатньо виважено і серйозно ставиться до встановлених нормативів, правил і вимог здійснення банківської діяльності;

– зовнішні складні політичні події, як, наприклад, Революція гідності, війна, що супроводжуються складними трансформаціями в межах національної економіки, безпосередньо це впливає на стабільність роботи комерційних банків;

– недостатній рівень економічного регулювання господарських процесів у країні, що може призводити до високого рівня інфляції і відповідної політики центрального банку щодо зниження її рівня, а це в підсумку негативно впливає на можливості банківських установ здійснювати кредитну діяльність та ін. [14; 17].

Окреслені причини приводять до кардинальних змін не лише у функціонуванні фінансової системи країни, але й до значних трансформацій загалом національної економіки, яка досить швидко переходить до стану рецесії, а інколи і глибокої кризи. Важливий вплив макрофінансова нестабільність здійснює на функціонування комерційних банків, особливо в тих країнах, де ці економічні суб'єкти відіграють ключову роль у розвитку фінансової системи. На рис. 1 представлені наслідки впливу кризових ситуацій у межах зазначеної системи на діяльність банківських установ.

У свою чергу, змінюючись під впливом чинників, які виникають при існуванні макрофінансової нестабільності в країні, комерційні банки переглядають власні стратегії функціонування та змінюють підходи до надання фінансових послуг своїм клієнтам. Це пов'язано як зі зміною факторів зовнішнього середовища, економічного стану в країні, зміною регулятивних правил ведення бізнесу, так і внутрішніх чинників, оскільки будь-яка криза впливає і на ендогенні процеси у функціонуванні банківської установи, особливо, якщо було проведено оптимізацію основних операційних процесів, внесено зміни до процесу ухвалення управлінських рішень, проведені кадрові зміни.

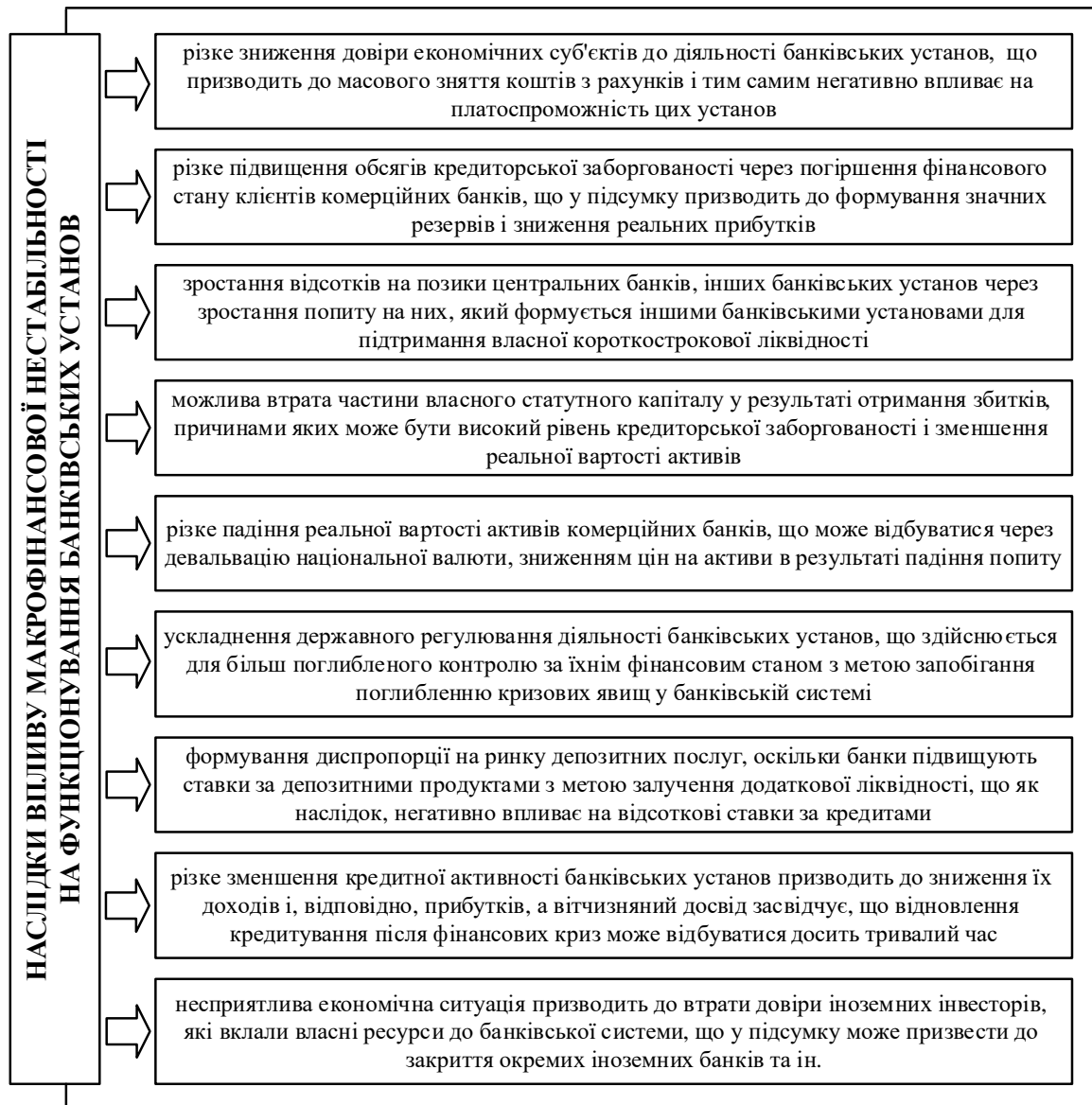

Рис. 1. Наслідки впливу макрофінансової нестабільності на функціонування банківських установ

Джерело: систематизовано авторами з урахування [12; 19; 20; 22].

На рис. 2 наведено наслідки зміни підходів банківських установ до здійснення кредитної діяльності, що здійснюється як в умовах макрофінансової нестабільності, так і в умовах подальшого економічного відновлення. Реальними прикладами зміни підходів банківських установ до надання кредитних послуг клієнтами є періоди економічної і фінансової нестабільності, які спостерігалися в країні у 2008-2009 рр. і були зумовлені світовою кризою; у 2014-2025 рр. і пов'язані із соціальними, політичними та економічними чинниками, Революцією гідності, окупацією АРК, війною на Сході; у 2022-2023 рр., виникнення яких пов'язано з військовою агресією.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

- зменшення обсягів надання позик економічним суб'єктам;
- підвищення вартості позикових ресурсів для суб'єктів господарювання;
- підвищення вимог до фінансового стану потенційних позичальників, їх надійності;
- більш тривалий і детальний аналіз кредитоспроможності потенційних клієнтів;
- зменшення обсягів кредитування або взагалі його припинення в окремих секторах, галузях національного господарства, діяльність яких в умовах економічної нестабільності є складною та високоризикованою;
- зменшення термінів та обсягів кредитування, що здійснюється для зниження кредитних ризиків;
- підвищення вимог до застави, якщо вона використовується для надання кредитів економічним суб'єктам, особливо суб'єктам підприємницької діяльності;
- активна робота з кредиторською заборгованістю, більш жорсткий підхід до клієнтів, які не повертають позики, використання механізмів продажу проблемних активів спеціалізованим компаніям;
- реструктуризація кредитів для економічних суб'єктів, якщо це має сенс і може позитивно вплинути на фінансовий стан клієнтів, їхню здатність повернути отримані позики;
- більш активне залучення до державних програм кредитування економічних суб'єктів, видачі окремих видів позик, наприклад, іпотечних кредитів;
- зміна стратегії управління кредитним ризиком, активне використання їхньої диверсифікації між різними групами клієнтів, регіонами, галузями національного господарства;
- зміна моделі кредитної політики;

- поступове підвищення конкуренції призводить до зменшення вартості позикових ресурсів і покращення якості фінансових послуг;
- зміна монетарної політики, яка спрямовується на стимулювання економічного розвитку, зниження вартості кредитних ресурсів для економічних суб'єктів;
- зниження вимог до кредитоспроможності потенційних позичальників, збільшення кредитних лімітів тим з них, які продемонстрували вчасне виконання своїх зобов'язань;
- розробка нових кредитних продуктів для різних типів економічних суб'єктів, включаючи як домогосподарства, так і підприємства в різних галузях господарства;
- впровадження більш лояльних умов до термінів і обсягів надання позик економічним суб'єктам;
- активний розвиток споживчих позик та розширення співпраці з торгівельними мережами щодо продажу відповідних кредитних продуктів;
- розвиток супутніх банківських послуг, які дозволяють підвищити якість надання саме кредитних послуг, наприклад, розрахункових операцій;
- активне впровадження сучасних інновацій для підвищення якості надання кредитних послуг, забезпечення зростання рівня конкурентоспроможності банківських установ;
- поступовий перегляд підходів до надання позик малому і середньому бізнесу, враховуючи і їх поступове відновлення після економічного спаду;
- більш активне долучення до державних програм надання позик окремим категоріям позичальників;
- розширення співпраці з іншими банківськими установами щодо надання великих позик окремим суб'єктам підприємницької діяльності;
- активізація маркетингових компаній щодо продажу кредитних продуктів різним категоріям клієнтів, використання окремих механізмів для залучення нових клієнтів (кешбеки, бонуси, додаткові послуги).

Рис. 2. Напрямки трансформації кредитної діяльності банківських установ
Джерело: складено авторами з урахуванням [8].

Розглянемо особливості зазначених змін детальніше.

Світова фінансова криза досить сильно «вдарила» по економіці України. У 2009 році ВВП впав на 14,1 % порівняно з 2008 роком. Промислове виробництво скорочувалось два роки поспіль – у 2009 році на 5 % порівняно з 2008 роком, а в 2010 році – ще на 20,6 % порівняно з попереднім роком. Суттєво скоротилась зовнішня торгівля товарами – у 2008 році експорт впав на 19,1 %, а імпорт – на 46,5 % порівняно з 2008 роком. Ці втрати виявились чи не найбільшими серед країн Центральної та Східної Європи. Криза перервала тривалий період економічного зростання 2000-2008 рр. та кредитний бум 2006-2008 рр. [2].

Наслідки фінансової кризи *2008-2009 рр.* для банківських установ в Україні були надскладними й дуже негативними, особливо для здійснення кредитної діяльності. Серед них варто відзначити такі:

– різке погіршення рівня фінансової стабільності комерційних банків, що було зумовлено різким зростанням частки непрацюючих кредитів, які виникли через погіршення фінансового стану позичальників, частина з яких втратила роботу або докризовий рівень доходів, інші опинилися в скрутному фінансовому становищі внаслідок втрати ринків, зменшення попиту на їхню продукцію. Кредити, надані фізичним особам, до початку кризи зростали вищими темпами, ніж кредити, надані суб'єктам господарювання. На фоні широкої реклами та простоти отримання кредитів приріст наданих банками кредитів фізичним особам у грудні 2008 р. становив 75 % до грудня 2007 р., а у 2009 р. спостерігалось стрімке зменшення обсягів кредитування. Так, приріст кредитів у грудні 2009 та 2010 рр. (порівняно з груднем попереднього року) скоротився на 17,2 та 16,2 % відповідно [10];

– девальвація національної валюти призвела до різкого зростання реальної вартості позик економічних суб'єктів, підвищення обсягів щомісячних платежів, які такі суб'єкти не могли вже виплачувати; у 2008 р. під впливом світової фінансової кризи в Україні відбулася девальвація понад 60%, таким чином, курс іноземних валют підвищився з 5,05 до 7,70 грн за долар, з 6,92 до 7,70 грн за євро та продовжував зростати в динаміці [10];

– високий рівень валютних позик у підсумку призвів до різкого зростання обсягів кредиторської заборгованості банків, а отже, і необхідності формування значних резервів під таку заборгованість;

– значна кількість банківських установ були визнані неплатоспроможними, а окремі з них – націоналізовані з метою уникнення поширення кризових явищ у банківській системі на інші комерційні банки («Укргазбанк», «Родовід банк», «Банк «Київ»»);

– виникнення значних збитків для банківських установ у результаті переоцінки валютних активів зобов'язань, оскільки різка девальвація гривні стало шоком для банківської системи країни; за підсумками першої половини 2009 року банки втратили на 100 млн грн більше, ніж заробили за попередні 4 роки [5, с. 23; 16];

– різке погіршення довіри до діяльності банківських установ з боку економічних суб'єктів що зумовлено, з одного боку, зниженням реальної вартості їхніх депозитних ресурсів, а з іншого – втратою майна, яке купувалося в кредит, було заставою і повернуто банкам, оскільки у клієнтів не було змоги виплачувати щомісячні платежі за позиками;

– агресивна політика банківських установ щодо зменшення кредиторської заборгованості лише поглибила рівень недовіри економічних суб'єктів до таких установ та сформувало негативну репутацію і ставлення до комерційних банків;

– банки досить різко знизили обсяги кредитування національної економіки, особливо видачу позик домогосподарствам, а відновлення надання кредитних послуг тривало декілька років [17; 14].

У подальшому, після стабілізації функціонування фінансової системи України, відбулося поступове відновлення комерційними банками кредитної діяльності. Проте це супроводжувалося вже такими змінами в підході цих установ до надання кредитних послуг:

– ускладнилися вимоги для отримання валютних позик, банки почали надавати такі кредити виключно клієнтам, які отримували надходження у валюті кредитування;

– відновлення кредитування відбувалося поступово і тривалий час, оскільки кількість платоспроможних клієнтів у країні різко зменшилася, а банківські установи значно підвищили вимоги до позичальників;

– вартість кредитних ресурсів зростає й позики стали нецікавими значній кількості суб'єктів підприємницької діяльності, для яких стало неможливо обслуговувати зазначені кредити;

– було запроваджено окремі програми реструктуризації позик економічних суб'єктів, банківські установи переглядали умови чинних кредитних договорів, включаючи можливість конвертації валютних кредитів в іноземні, що повинно було спростити їх повернення суб'єктами господарювання;

– підвищився інтерес банківських установ до державних цінних паперів, що також вплинуло на обсяги кредитування національної економіки;

– комерційні банки переглянули діючі підходи до управління кредитними ризиками, підвищили вимоги до кредитоспроможності позичальників і надавали позики насамперед суб'єктами підприємницької діяльності з бездоганною кредитною історією;

– комерційні банки надавали перевагу кредитуванню великих підприємств, а відновлення кредитування малих і середніх суб'єктів підприємницької діяльності відбувалося поступово, оскільки серед таких економічних суб'єктів небагато з них мали можливість обслуговувати нові позики;

– поступове використання сучасних технологій сприяло підвищенню доступності кредитів для різних економічних суб'єктів, які відрізнялися якісною кредитною історією;

– іпотечне кредитування відновлювалися досить довго, тому що найбільше втрат комерційні банки зазнали під час кризи саме за рахунок видачі валютних позик для придбання нерухомості; повністю іпотечне кредитування відновилося лише у 2018-2019 роках, тобто через десять років від фінансово-економічної кризи;

– підвищилися вимоги до якості застави, яка могла використовуватися при видачі позик, фінансової дисципліни позичальників, нагляду за їхнім фінансовим станом у поточному режимі;

– змінилася політика НБУ до регулювання кредитної діяльності банківських установ, проте вона залишалася недостатньо дієвою для унеможливлення виникнення глибоких кризових ситуацій у банківській системі в майбутньому.

Складна криза *2014-2015 рр.*, яка виникла в результаті складних внутрішніх політичних, соціальних та економічних процесів, призвела до найгірших для функціонування фінансової системи наслідків за всю незалежність України. Навіть у *2022-2023 рр.* зазначена система функціонувала стабільніше, ніж у *2014-2015 рр.*, хоча масштаб війни є набагато більшим, а втрати країни значними.

Банківська система зазнала значних втрат: за неповних півтора року (з початку 2014 р. до кінця травня 2015 р.) обсяг депозитів у національній валюті скоротився на 74,2 млрд грн (18 %), в іноземній — на 14,8 млрд дол. (48 %); водночас, залишки за кредитами в гривні зменшилися на 97,7 млрд грн (16 %), в іноземній валюті – на 11,2 млрд дол. (29 %). Понад 70 банків визнано неплатоспроможними, значна кількість з яких у стадії ліквідації. Це створює надсерйозні проблеми не тільки для банків і їхніх клієнтів, а й для державних фінансів та реального сектору економіки [1, с. 16].

Протягом 2014 року банківська система України за важких політичних та економічних умов наражалася на значні ризики, зокрема кредитний. Саме внаслідок зовнішніх важкопрогнозованих шоків погіршилася платоспроможність позичальників та зріс обсяг проблемної кредитної заборгованості. Банки втратили заставне майно та інше забезпечення за кредитами, що позначилося на якості кредитного портфеля та потребувало вжиття комплексу стабілізаційних заходів. Близько 40 % збитків по системі було сформовано банками, що віднесені до категорії неплатоспроможних і в яких функціонують введені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб тимчасові адміністрації. Без урахування зазначених банків, збитки банківського сектору становили би 33,1 млрд грн. Водночас не всі банки отримали збитки. Найбільш

чутливими до шоків виявилися банки, що проводили ризикову незбалансовану політику або кредитували масштабні проекти та понесли значні втрати від тимчасової окупації АРК та ситуації на Сході України [13].

Криза 2014-2015 рр. вимагала реалізації складної, проте ефективної банківської реформи, яка кардинально змінила існуючий стан банківської системи. Отже, у цей період спостерігалися такі тенденції:

- зменшення кількості банківських установ протягом 2014-2016 років, що було реалізовано через підвищення вимог НБУ до фінансової стійкості таких установ; з банківської системи було виведено більше 90 банків;

- значно змінилась політика НБУ щодо регулювання діяльності банківських установ, в якій важливу роль відігравали питання прозорості їх функціонування, оприлюднення кінцевих власників банків;

- через масштабне закриття комерційних банків, серед яких були і великі банківські установи, навіть системно важливі, громадяни, інші економічні суб'єкти втратили значні обсяги власних заощаджень, які не завжди підпадали під гарантії повернення через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб; особливо негативно ця тенденція вплинула на функціонування інших фінансових установ, повернення фінансових ресурсів яких не передбачено законодавством в разі банкрутства комерційних банків;

- макроекономічна нестабільність супроводжувалася значною девальвацією національної валюти, що в підсумку зменшила реальну вартість заощаджень домогосподарств та призвела до значної кількості дефолтів за валютними кредитними, позиками, які були видані насамперед суб'єктам підприємницької діяльності (питома вага таких позик була на порядок меншою ніж це спостерігалось у 2008 році); від'ємний фінансовий результат діяльності банківського сектору сформувався насамперед за рахунок суттєвого збільшення обсягів відрахувань до резервів на можливі втрати від активних операцій. Загалом по системі відрахування до резервів зросли в 3,7 раза порівняно з 2013 роком, а їхня частка в загальних витратах збільшилася з 16,7 до 39,3 % [13];

- масовий відтік депозитів із банківської системи призвів до погіршення ліквідності банківських установ, що ще більше погіршилося окупацією АРК, військовою агресією на Сході України, проведенням АТО; банки втратили значну кількість власних філій на окупованих територіях;

- проведено націоналізацію ПриватБанку, який на той час був найбільшим банком в Україні і вважався системно важливим для економічного розвитку країни. Націоналізація у підсумку лише позитивно вплинула на фінансову стабільність цього банку й загалом рівень фінансової стійкості банківської системи до зовнішніх і внутрішніх чинників;

– для стабілізації функціонування банківських установ, проведення банківської реформи країна залучила значну фінансову підтримку від МВФ і інших міжнародних організацій;

– виділено значні кошти для рекапіталізації ПриватБанку, Ощадбанку, підвищення рівня їх фінансової стійкості, що у подальшому підвищило роль державних банків у функціонуванні банківської системи країни і обсяг активів таких банківських установ перевищив 50 % від загальних активів зазначеної системи.

На рис. 3 наведено інформацію про кредитну діяльність банківських установ після початку 2014 року.

Поступово протягом 2017-2021 років у банківській системі України спостерігалось відновлення кредитування фактично всіх клієнтів комерційних банків. Зниження облікової ставки також сприяло відновленню кредитної діяльності цих установ. Активне використання цифрових технологій дозволило зменшити операційні витрати комерційних банків у сфері кредитування економічних суб'єктів і сприяло підвищенню конкуренції між ними на ринку кредитних послуг. Сьогодні комерційні банки намагаються впроваджувати більш консервативні підходи до кредитування, зважаючи передусім на ризики видачі позик клієнтам, постійно підвищуючи ефективність діючих систем ризик менеджменту. Активна роль держави в сегментах іпотечного кредитування, кредитування малого та середнього бізнесу також стимулювали розвиток кредитної діяльності й позитивно вплинула на функціонування всієї банківської системи країни.

2022 рік був найскладнішим для нашої країни роком. Військова агресія в один день змінила життя мільйонів осіб. Також усе це супроводжувалося виникненням непередбачуваних та непрогнозованих ризиків та загроз для всіх без винятку суб'єктів господарювання, включаючи банківські установи.

Попри це, за підсумками 2022 року, більшість банків у країні встояли, а деякі навіть змогли покращити показники в порівнянні з 2021 роком та увірватися до десятки лідерів найприбутковіших фінустанов. Загальний прибуток банків у 2022 році становив 24,7 млрд грн, що у понад 3 рази менше порівняно з 2021 роком – тоді банки в Україні заробили 77,5 млрд грн. Приблизно дві третини банків (46 з 67) закінчили 2022 рік з позитивним балансом. Їхній загальний прибуток становив 45,5 млрд за рік. Понад половину від прибутку всіх українських банків припадає на державний Приватбанк – 66 %, або 30,2 млрд грн. Однак у порівнянні з роком напередодні його прибуток зменшився на 14 % (у 2021 він становив 35 млрд грн). Майже третина, або 21 банк отримали збитки в розмірі 20,8 млрд грн [4; 11].

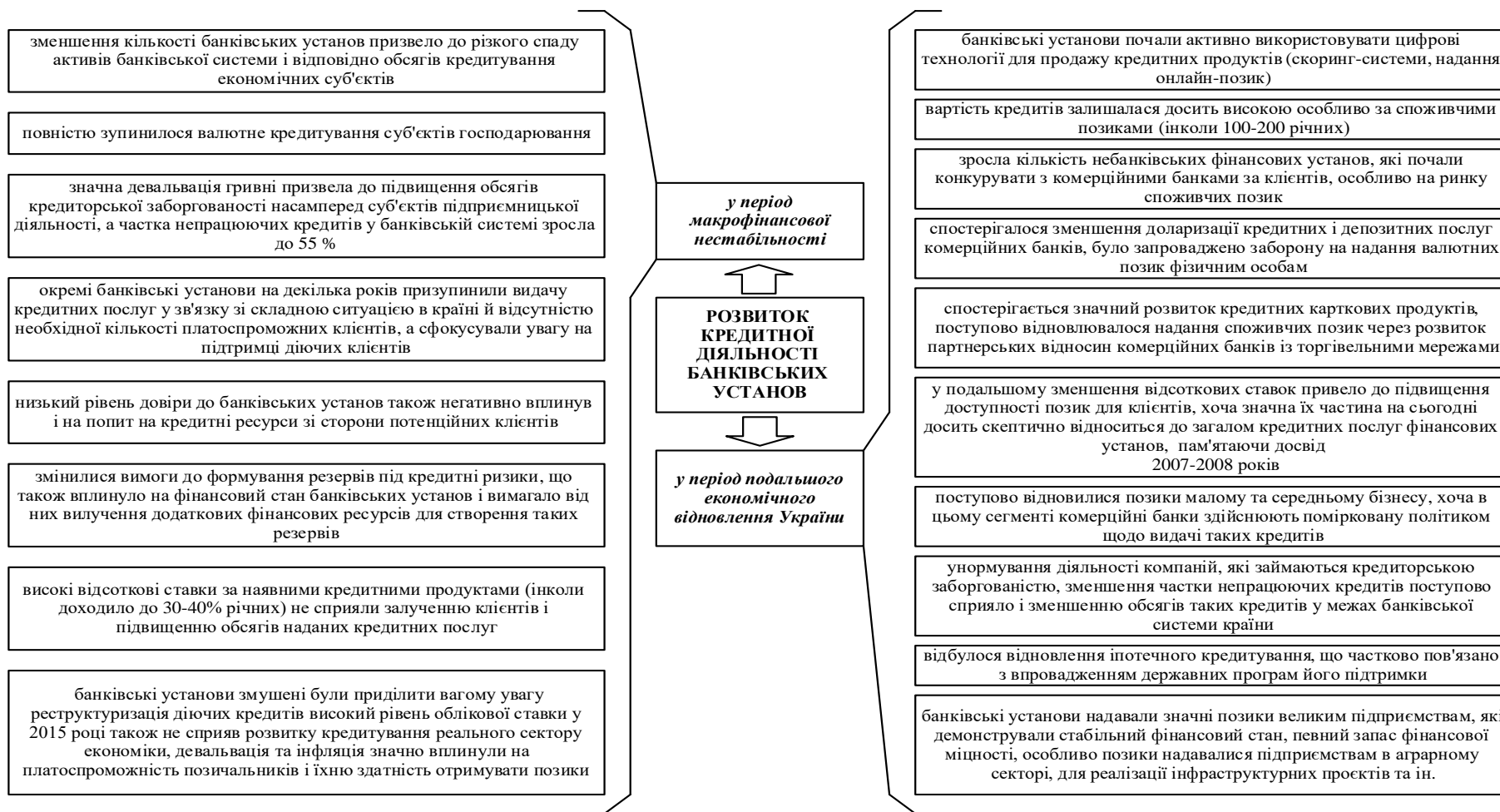

Рис. 3. Кредитна діяльність банківських установ у період макрофінансової нестабільності 2014-2015 рр. та подальшого економічного відновлення України

Джерело: систематизовано авторами на основі [1; 9; 13; 15; 18].

В умовах політичної, економічної нестабільності ці установи зіштовхнулися з такими перешкодами:

- погіршення фінансового стану клієнтів та рівня їх кредитоспроможності;
- підвищення кількості неплатоспроможних клієнтів, які не змогли вчасно виконувати свої зобов'язання за кредитними договорами;
- втрата матеріального майна на окупованих територіях, що негативно вплинуло на фінансовий стан банківських установ;
- виїзд значної кількості потенційних і діючих клієнтів за кордон, що вплинуло на механізм надання їм фінансових послуг;
- втрата значної кількості клієнтів, які залишилися на окупованих територіях, зупинка ними виплати своїх кредитних зобов'язань за договорами;
- зниження активності клієнтів на ринку кредитних послуг, зменшення попиту на кредитні продукти;
- необхідність підвищення обсягів резервів через погіршення якості кредитного портфеля;
- зміна підходу до оцінки застави, перегляду її ринкової вартості;
- значне погіршення рівня кредитоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності, особливо тих, майно яких зазнало руйнувань;
- активне використання цифрових технологій дозволило мінімізувати погіршення якості кредитних послуг, підвищити їх доступність для клієнтів як в Україні, так і за межами країни тощо [3; 6; 7; 21].

Варто зазначити, що активне використання цифрових технологій дозволило значним чином нівелювати негативні наслідки військової агресії для функціонування банківських установ. Цифровізація їхньої діяльності дала можливість забезпечити після початку війни досить швидке відновлення й ефективне функціонування платіжної системи, вчасно здійснювати розрахунки між різними типами клієнтів, забезпечувати вчасність переказу коштів між суб'єктами підприємницької діяльності. Використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволило комерційним банком також забезпечити доступ клієнтів до кредитних послуг, незалежно від місця їх перебування в межах країни.

Таким чином, війна стала значним викликом для вітчизняних банківських установ, які зіштовхнулися з непередбачуваними фінансовими і нефінансовими ризиками. Вагому увагу ці установи приділили питанням збереження кадрового потенціалу, переміщення співробітників за територію України, в інші регіони країни, враховуючи фактори небезпеки та наслідки військової агресії. Для цього комерційні банки також витратили значні фінансові ресурси, що в поєднанні з іншими факторами, негативно вплинуло на їх діяльність. Проте досить ефективна монетарна політика НБУ, високий рівень цифровізації фінансових відносин у країні дозволили забезпечити

стабільність функціонування всієї банківської системи, що позитивно вплинуло на розвиток національної економіки України й дозволило забезпечити якісну роботу платіжної системи на всій неокупованій території країни.

Висновки і пропозиції. У статті проведено дослідження особливостей здійснення банками кредитної діяльності під час кризових ситуацій в економіці країни, і в умовах відновлення такого розвитку після рецесії. Вагома увага була приділена конкретизації причин виникнення турбулентних явищ, насамперед у межах фінансової системи країни, визначено їхні наслідки для роботи банківських установ. Це дало можливість у подальшому поглибити розуміння основних трансформацій в кредитній діяльності цих установ у різних умовах роботи.

Для більш глибокого розуміння впливу негативних чинників зовнішнього середовища на здійснення банківськими установами кредитної діяльності проаналізовано наслідки для цих установ фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., кризи 2014-2016 рр. та початку повномасштабної війни в Україні.

У підсумку з'ясовано, що важливим чинником забезпечення стабільності банківської системи є наявність необхідного рівня фінансової стійкості окремих банківських установ та їхньої спроможності протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища, непередбачуваним обставинам, які складно прогнозувати та запобігати. Високий рівень адаптації комерційних банків до ситуації у 2022 році засвідчує, що вітчизняні банківські установи володіють необхідним рівнем фінансової стійкості й можуть швидко враховувати економічну реальність у власній роботі.

Дієва політика НБУ у поєднанні з ефективно проведеною банківською реформою дали змогу побудувати дійсно спроможну до протидії негативним чинникам зовнішнього середовища банківську систему. Підтвердженням цьому є порівняння наслідків впливу кризи 2013-2014 рр. на функціонування фінансової системи й загалом національної економіки, і наслідків, які спостерігалися в банківській системі України після повномасштабного вторгнення. У 2022 році, зважаючи на значні руйнування, окупацію території країни, значні масштаби внутрішньої і зовнішньої міграції, вдалося забезпечити прийнятний рівень макрофінансової стабільності. Курс національної валюти змінився, проте не відбулося її девальвації більш ніж утричі, як це відбулося у 2014-2016 роках. Кількість банківських установ фактично в країні не змінилися, а це значить, що в сучасних умовах вони всі фінансово стійкі й відповідають чинним вимогам НБУ до здійснення банківської діяльності. Після 2014 року в Україні необхідно було провести комплексну банківську реформу для того, щоб стабілізувати функціонування банківської системи та унеможливити формування у подальшому кризових явищ в її межах. У сучасних реаліях НБУ повністю виконує покладені на нього функції, формуючи сприятливі макроекономічні умови для розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Аржевітін С. М. Системна банківська криза в Україні: особливості, причини та шляхи подолання [Електронний ресурс] / С. М. Аржевітін // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 8. – С. 16–18. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2016/5.pdf.
2. Бураковський І. Якою була реакція України на світову фінансову кризу 2007-2009 років [Електронний ресурс] / Ігор Бураковський // Еспресо. – 2021. – Режим доступу: <https://espresso.tv/yakoju-bula-reaktsiya-ukraini-na-svitovu-finansovu-krizu-2007-2009-rokiv>.
3. Гудзь Ю. Ф. Сучасні кризові явища в банківській системі України та шляхи їх подолання [Електронний ресурс] / Ю. Ф. Гудзь, К. О. Тузова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Вип. 17, ч. 1. – С. 81-86. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/20.pdf. Посилання по тексту!
4. 95 % прибутку банківської системи за 2022 рік заробили банки в "топ-10" [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 28 лютого 2023. – Режим доступу: <https://pravda.com.ua/news/2023/02/28/697527>.
5. Дорошенко І. В. Заходи щодо подолання фінансової кризи національним банком України [Електронний ресурс] / І. В. Дорошенко, В. І. Дорошенко, О. О. Делі // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 24. – С. 22-23. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2009/9.pdf.
6. Доценко І. Управління кредитними ризиками банківських установ в умовах воєнного стану / І. Доценко // Modelling the development of the economic systems. – 2024. – № 1. – С.156–162. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-22>.
7. Дубина М. В. Сутність та особливості функціонування кредитних установ України в умовах фінансової нестабільності / М. В. Дубина, І. А. Мурашківська // Розвиток сфери фінансових послуг в умовах турбулентності національної економіки України : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Дубини. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2024. С. 7-27.
8. Забаштанський М. М. Роль цифрової трансформації ринку кредитних послуг в інноваційному розвитку національної економіки / М. М. Забаштанський, Т. В. Забаштанська // Бізнес Інформ. – 2023. – № 12. – С. 330-335. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-12-330-335>.
9. Карчева Г. Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи [Електронний ресурс] / Г. Т. Карчева // Ефективна економіка. – 2020. – № 3. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2020/11.pdf.
10. Копилюк О. І. Фінансово-економічна криза та її вплив на формування регіональної політики розвитку банківської системи України [Електронний ресурс] / О. І. Копилюк // Економіка промисловості. – 2014. – № 2 (66). – С. 16-22. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/77197/2-Копулюк.pdf?sequence=1>.
11. Огляд банківського сектору [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Лютий 2023. – 12 с. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4.
12. Петик Л. О. Кризи банківської системи: характеристики та критерії класифікацій [Електронний ресурс] / Л. О. Петик, С. В. Федорова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 225-230. – Режим доступу: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_2/225_Petyk_20_2.pdf.
13. Про результати роботи банківської системи за 2014 рік [Електронний ресурс] / Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/archive-news/all/14311737-pro-rezultati-roboti-bankivskoyi-sistemi-za-2014-rik>.
14. Реверчук Н. Й. Банківські кризи: сутність, ознаки, види та методи їх подолання / Н. Й. Реверчук, А. О. Ковалюк // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 87-96.

15. Реформа банківського сектору 2014-2018. Основні тенденції та ризики [Електронний ресурс] / Democracy House. – 2018. – Режим доступу: <http://www.democracyhouse.com.ua/ua/2018/reforma-bankivskogo-sektoru-2014-2018-osnov>.

16. Серед 16 найбільших банків 11 закінчили квартал із збитками [Електронний ресурс] / Уніан. – 27.07.2009. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news/328291.html>.

17. Стойка В. С. Економічна сутність банківських криз та причини їх виникнення [Електронний ресурс] / В. С. Стойка // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка. – 2016. – Вип. 1(47). Том 1. – С. 405–410. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/10853>.

18. Стратегія макропруденційної політики [Електронний ресурс] / Національний банк України. – 2018. – 24 с. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_MaP.pdf.

19. Development of the credit market of Ukraine under macroeconomic instability / Maksym Dubyna, Olha Popelo, Artur Zhavoronok, Inna Lopashchuk, Maiia Fedyshyn // Public and Municipal Finance. – 2023. – Volume 12, Issue 1. – Pp. 33-47. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12\(1\).2023.04](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12(1).2023.04).

20. Features of the Formation and Transformation of Household Credit Behavior Under Macroeconomic Instability / Maksym Dubyna, Valentyna Unynets-Khodakivska, Olena Panchenko, Olena Bazilinska, Volodymyr Matskiv, Oleg Lobko // International Journal of Sustainable Development and Planning. – 2022. – Vol. 17, No. 7. – Pp. 2075-2087. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.17070>.

21. The role of artificial intelligence in the cybersecurity system of banking institutions in the conditions of instability [Electronic resource] / Dubyna M., Shchur R., Shyshkina O., Sadchykova I., Panchenko O., Bazilinska O. // Journal of Theoretical and Applied Information Technology. – 2024. – Vol. 102. No. 19. – Pp. 6950-6965. – Accessed mode: <https://www.jatit.org/volumes/Vol102No19/8Vol102No19.pdf>.

22. Volkova V. Strategic directions of credit activity of banks in the conditions of economic instability [Electronic resource] / V. Volkova // Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. – 2018. – Volume 26, Number 8. – Pp. 149-156. – Accessed mode: <https://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/584/%d0%a5%d0%be%d1%80%d0%b2%d0%b0%d1%82%d1%96%d1%8f%2c%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

References

1. Arzhevitin, S.M. (2016). Systemna bankivska kryza v Ukraini: osoblyvosti, prychny ta shliakhy podolannia [Systemic banking crisis in Ukraine: features, causes and ways to overcome]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, (8), 16–18. http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2016/5.pdf.

2. Burakovskiy, I. (2021). Yakoiu bula reaktsiia Ukrainy na svitovu finansovu kryzu 2007-2009 rokiv [What was Ukraine's reaction to the global financial crisis of 2007-2009]. *Espresso*. <https://espresso.tv/yakoyu-bula-reaktsiya-ukraini-na-svitovu-finansovu-kryzu-2007-2009-rokiv>.

3. Hudz, Yu.F., Tuzova, K.O. (2018). Suchasni kryzovi yavlyshcha v bankivskii systemi Ukrainy ta shliakhy yikh podolannia [Modern crisis phenomena in the banking system of Ukraine and ways to overcome them]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 17(1), 81-86. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/20.pdf.

4. 95 % prybutku bankivskoi systemy za 2022 rik zarobyly banky v "top-10" [95% of the banking system's profit in 2022 was earned by banks in the "top 10"]. (February 28, 2023). *Ekonomichna pravda – Economic Truth*. <https://epravda.com.ua/news/2023/02/28/697527>.

5. Doroshenko, I.V., Doroshenko, V.I., Deli, O.O. (2009). Zakhody shchodo podolannia finansovoi kryzy natsionalnym bankom Ukrainy [Measures to overcome the financial crisis by the National Bank of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, (24), 22-23. http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2009/9.pdf.
6. Dotsenko, I. (2024). Upravlinnia kredytnymy ryzykamy bankivskykh ustanov v umovakh voyennoho stanu [Management of credit risks of banking institutions under martial law]. *Modelling the development of the economic systems*, (1), 156–162. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-22>.
7. Dubyna, M.V., Murashkovska, I.A. (2024). Sutnist ta osoblyvosti funktsionuvannia kredytnykh ustanov Ukrainy v umovakh finansovoi nestabilnosti [The essence and peculiarities of the functioning of credit institutions of Ukraine in the conditions of financial instability]. In M.V. Dubynf (Ed.), *Rozvytok sfery finansovykh posluh v umovakh turbulentnosti natsionalnoi ekonomiky Ukrainy Development of the financial services sector in the conditions of turbulence of the national economy of Ukraine* (pp. 7-27). NU «Chernihivska politekhnik».
8. Zabashtanskyi, M.M., Zabashtanska, T.V. (2023). Rol tsyfrovoy transformatsii rynku kredytnykh posluh v innovatsiinomu rozvytku natsionalnoi ekonomiky [The role of digital transformation of the credit services market in the innovative development of the national economy]. *Biznes Inform – Business Inform*, (12), 330-335. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-12-330-335>.
9. Karcheva, H.T. (2020). Finansovyi stan bankiv Ukrainy v umovakh zahrozy svitovoi finansovo-ekonomichnoi kryzy [Financial condition of Ukrainian banks under the threat of the global financial and economic crisis]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, (3). http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/11.pdf.
10. Kopyliuk, O.I. (2014). Finansovo-ekonomichna kryza ta yii vplyv na formuvannia rehionalnoi polityky rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy [Financial and economic crisis and its impact on the formation of regional policy for the development of the banking system of Ukraine]. *Ekonomika promyslovosti – Economics of Industry*, (2(66)), 16-22. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/77197/2-Kopylyuk.pdf?sequence=1>.
11. *Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]*. (February 2023). Ohliad bankivskoho sektoru [Banking Sector Review]. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4.
12. Petyk, L.O., Fedorova, S.V. (2010). Kryzy bankivskoi systemy: kharakterystyky ta kryterii kla-syfifikatsii [Crises of the banking system: characteristics and criteria for classification]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of the National Technical University of Ukraine*, 20.2, 225-230. https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_2/225_Petyk_20_2.pdf.
13. *Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]*. (2015). Pro rezultaty roboty bankivskoi systemy za 2014 rik [On the results of the banking system in 2014]. <https://bank.gov.ua/ua/archive-news/all/14311737-pro-rezultati-roboti-bankivskoyi-sistemi-za-2014-rik>.
14. Reverchuk, N.Y., Kovaliuk A.O. (2008). Bankivski kryzy: sutnist, oznaky, vydy ta metody yikh podolannia [Banking crises: essence, signs, types and methods of overcoming them]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, (4), 87-96.
15. *Democracy House*. (2018). Reforma bankivskoho sektoru 2014-2018. Osnovni tendentsii ta ryzyky [Banking sector reform 2014-2018. Main trends and risks]. <http://www.democracyhouse.com.ua/ua/2018/reforma-bankivskogo-sektoru-2014-2018-osnov>.
16. *Unian*. (27.07.2009). Sered 16 naibilshykh bankiv 11 zakonchily kvartal iz zbytkamy [Among the 16 largest banks, 11 ended the quarter with losses]. <http://www.unian.net/ukr/news/news/328291.html>.

17. Stoika, V.S. (2016). Ekonomichna sutnist bankivskykh kryzh ta prychny yikh vynyknennia [The economic essence of banking crises and their causes]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Serii: Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhgorod University: Series: Economics*, 1(1(47)), 405–410. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/10853>.

18. *Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]*. (2018). Stratehiia makroprudentsiinoi polityky [Macprudential Policy Strategy]. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_MaP.pdf.

19. Dubyna, M., Popelo, O., Zhavoronok, A., Lopashchuk, I., Fedyshyn, M. (2023). Development of the credit market of Ukraine under macroeconomic instability. *Public and Municipal Finance*, 12(1), 33-47. [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12\(1\).2023.04](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12(1).2023.04).

20. Dubyna, M., Unynets-Khodakivska, V., Panchenko, O., Bazilinska, O., Matskiv, V., Lobko, O. (2022). Features of the Formation and Transformation of Household Credit Behavior Under Macroeconomic Instability. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 17(7), 2075-2087. <https://doi.org/10.18280/ijdp.17070>.

21. Dubyna, M., Shchur, R., Shyshkina, O., Sadchykova, I., Panchenko, O., Bazilinska, O. (2024). The role of artificial intelligence in the cybersecurity system of banking institutions in the conditions of instability. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 102(19), 6950-6965. <https://www.jatit.org/volumes/Vol102No19/8Vol102No19.pdf>.

22. Volkova, V. (2018). Strategic directions of credit activity of banks in the conditions of economic instability. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 26(8), 149-156. <https://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/584/%d0%a5%d0%be%d1%80%d0%b2%d0%b0%d1%82%d1%96%d1%8f%2c%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Отримано 13.08.2024

UDC 336.71:336.77

Maksym Dubyna

Doctor of Economic, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: maksim-32@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-5305-7815>

ResearcherID: [F-3291-2014](https://orcid.org/0000-0002-5305-7815). **Scopus Author ID:** [56912277800](https://orcid.org/0000-0002-5305-7815)

Mykhailo Bilyi

PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral Student of the Department of Finance,
Banking and Insurance Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: mykhailo.bilyi@pnu.edu.ua. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-1847-0978>

Ihor Potseluiko

PhD Student

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: potseluikoigor@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0000-7884-747X>

TRANSFORMATION OF CREDIT ACTIVITIES OF BANKING INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF MACROFINANCIAL INSTABILITY AND ECONOMIC RECOVERY

Banking institutions play an important role in economic development of the country. Efficient operation of these institutions is an important condition for formation of credit and investment resources for the national economy development. However, instable economic development also affects functioning of commercial banks. Various factors can be the reasons for this instability, but in the

modern world, recession in the country clearly affects operation of the financial system and, accordingly, banking institutions. Quite often, these institutions, as experience shows, can act as centers for formation of crisis phenomena within the country's economy. Accordingly, both in moments of crisis and during the post-crisis economic recovery, banking institutions are obliged to respond to changes in the external environment and adapt their activities to the conditions that are formed in the economic space. This is especially relevant to adapt credit activities to new realities, since it is this activity of banks that is most affected by arising adverse turbulent processes in the endogenous environment.

Within the article, transformation processes carried out by banking institutions in their lending activities in the conditions of macro-financial instability and during recovery of the country's economic development are studied. It is found that banking institutions are forced to change their own approaches to lending to business entities and take into account economic reality. Accordingly, in the article, causes of crisis situations in the domestic financial system are analysed in detail. Consequences of instable financial system in the functioning of commercial banks are studied in the article. This ultimately allowed us specifying the main transformations in lending activities of these institutions, which are carried out by them in the conditions of macro-financial instability and recovery of the country's economic development after the crisis. It is found that the impact of recession on the functioning of banking institutions can be quite significant, and recovery of their activities can take a long time.

To understand specifics of the change in approaches of banking institutions to their own lending activities during different periods of the country's economic development, consequences of the financial and economic crisis of 2008-2009, the crisis of 2014-2015, and the military invasion in 2022 for the functioning of the banking system of Ukraine were analyzed. This made it possible to specify the main processes that occurred in this system during the crisis itself and gradual recovery of the country's economy in particular.

Keywords: *lending activity; banking institution; macro-financial instability; financial crisis; economic crisis; economic growth; non-bank financial and credit institutions.*

Fig.: 3. References: 22.